

היבטים לשוניים בפרשת בחר-בחקתי פג

דקדוקי קריאה בפרשת בהר-בחקתי, בהפטרה, ובראשון של במדבר

כה ה וְאֶת-עֲנָבֵי: דגש חזק בנר"ן לתפארת הקריאה ולכן השוא נע
כה ו לְאֶכְלָהּ: האל"ף בקמץ קטן. לֶךְ וּלְעִבְדֶּךָ וְלֹאֲמַתָּה: טעם טפחא בתיבת לֶךְ. וְלִשְׁכִּירְךָ:
געיה בכ"ף, הר"ש בשווא נע. יש לקרא: וְלִשְׁכִּי-רָךְ. דין דומה בנוגע לתיבה הבאה: וְלִתְּוֹשְׁבֵיךָ¹
כה ז וּלְבִהְמֹתֶיךָ: מתיגה בלמ"ד
כה ח שִׁבְתָּת: (פעמיים) הבי"ת בשוא נע
כה ט בְּעֶשְׂוֹר: העמדה קלה בב"ת להדגשת הסגול המורה על מיועד
כה טז מַעֲט: יש להקפיד על קריאת העי"ן²
כה יט עליית שני
כה כא וְצֹוֹתֶיךָ: הטעם בוי"ו, מלעיל, אע"פ שיש בה וי"ו ההיפוך לעתיד. וְעָשָׂת: תי"ו בסוף התיבה
כה כב וְאֶכְלָתֶם מִן-הַתְּבוּאָה יִשָּׂן: תיבת וְאֶכְלָתֶם בטפחא
כה כז אֶת-הָעֵדֶיךָ: העמדה קלה בה"א ובמלרע³. מְכַר-לוֹ: געיה במ"ם
כה כח וְאִם לֹא-מִצְאָה: טעם קדמא על תיבת וְאִם, אין לקרוא 'ואם-לא מצאה'⁴
כה כט עליית שלישי
כה ל עַד-מְלֹאֲתָא: למ"ד בחולם והאל"ף אינה נשמעת כלל, יש לקרוא: 'מלת'
כה לב כל הַלְוִיִּם לְלוֹיִם: בפסוקים כאן ובכל מקום הלמ"ד בשוא נח
כה לד וְשָׂדֶה: געיה תחת הוי"ו והשי"ן בשווא נע⁵ עוֹלָם הוּא לָהֶם: הוא בזכר בשורק, לא הוא!
כה לה וּמָטָה: במלעיל. וְהַחֲזִיקָתָ בּוֹ: טעם נסוג אחר לזי"ן ודגש חזק בב"ת מדין אתי מרחיק
כה לז אֶת-כִּסְפֶּיךָ: האל"ף במתיגה (דרבן) בשונה מאחרים אשר הטעימו זקף בלבד
כה לט עליית רביעי
כה עבְדָת: טעם נסוג אחר לבי"ת
כה מא הוּא וּבְנָיו עִמּוֹ: טעם טפחא בתיבת הוּא
כה מד יְהִי-לֶךְ: העמדה קלה ביו"ד הראשונה בגלל הגעיה שם
כה מו וּבְאֲחֵיכֶם: הטעמה משנית באל"ף
כה נ הַמְּכָרוֹ: טעם נסוג אחר למ"ם, עם זאת השוא בכ"ף נע

¹ בפסוקים אלה להיזהר בניקוד הנכון של וי"ו החיבור, יש מתבלבלים.

² במיוחד לאלו שאינם הוגים גם את הטי"ת נכונה, עלול להשתבש ל'מאות השנים'

³ בלשון הדיבור השתבש למלעיל.

⁴ המשתבשים בדבר קוראים כך מפני שקיימת נטייה טבעית לנסות ולאזן את מספר ההברות שמשני צדי היחידה המורכבת מאזלא וגרש: "ו-אם-לא" לעומת "מ-צ-אה" (3-3). דין דומה לגבי הערותינו לעיתים קרובות, על מיקומו של הטפחא לעומת מונח-אתנחתא.

⁵ החטף המופיע בחלק מהדפוסים הובא על מנת לחזק את הקביעה בנוגע לטיבו של השווא

כה נג לא-יִרְדְּנוּ בְּפָרְךָ: דגש קל בב"ת נותר במקומו מדין 'אותיות צבותות'

כו ז לחָרַב: העמדה קלה בלמ"ד להדגשת הסגול המורה על מיודע

כו י עליית חמישי

כו יא בַּתּוֹכְכֶם: כ"ף ראשונה בשווא נע, אין לחוש לחלק מהדפוסים שניקדו שם חטף, כן הוא הדבר בהמשך

כו יב תְּהִי־לִי: געיה בת"ו

כו יג קוֹמְמֵי־ת: מ"ם ראשונה בשווא נע⁶

כו טז אַעֲשֶׂה-זָאת: העמדה קלה באל"ף למנוע הבלעת העי"ן החטופה

כו כב וְנִשְׁמָו: המ"ם בדגש חזק, מלשון שממה

כו כה וְשַׁלַּחְתִּי דָבָר: טעם נסוג אחור ללמ"ד ואין מרכא בהברה האחרונה⁷

כו כו וְאָפּוּ: מלרע, טעם תלישא מונח במקומו הטבעי, על האות הראשונה, אך ההטעמה היא בהברה האחרונה

כו לא חָרַבָה: החי"ת בקמץ קטן. וְהִשְׁמֹתִי: דגש חזק המ"ם, לשון שממה

כו לב וְשִׁמְמוּ: מ"ם ראשונה בשווא נע ולא בחטף (ראה הערה לעיל כו יג)

כו לד שִׁבַּתְתִּיהָ: ב"ת בשווא נע. הַשְּׁמָה: ה"א בקמץ קטן עקב הדגש בשי"ן, דגש חזק במ"ם, כן הדבר גם בפסוק הבא. ה"א בסוף המילה אינו במפיק

כו לו בָּכֶם: בזקף ולא ברביעי. וְהִבֵּאתִי מַרְדָּךְ: טעם נסוג אחור לבי"ת ואין מרכא בהברה האחרונה.

כו ונסו: במלרע. מְנַסֶּת-חָרַב: געיה בנו"ן, יש לקרוא בהעמדה קלה שם

כו לז אֵין: טעם אתנח האריך את תנועת האל"ף לקמץ

כו מא אָף-אָנִי: ברביעי לא בגרשיים

כו מג וְתָרַץ: במלעיל. בְּהִשְׁמָה: הבי"ת בקמץ קטן ושווא נח בה"א, יש לקרוא: בוה-שמה

כו מד וְאָף-גַּם-זָאת: תיבת וְאָף מוקפת ולא במונח

כו מה לְאֻלְקִים: האל"ף אינה נשמעת כלל

כו ה וְאִם מִבֶּן-חַמֶּשׁ: יש להיזהר לא להדביק את התיבות, תופעה זו של 'הדבקים' תחזור על עצמה

מספר פעמים בפסוקים הבאים. וְהָיָה עֲרֹכְךָ הַזָּכָר עֲשָׂרִים שְׁקָלִים: יש להאיץ מעט את קריאת

התיבה הַזָּכָר להסמיכה לתיבה שלפניה שלא יישמע 'והיה ערכך, הזכר עשרים שקלים' אלא וְהָיָה

עֲרֹכְךָ הַזָּכָר - עֲשָׂרִים שְׁקָלִים

כו ח וְהִעֲמִידוּ... וְהִעֲרִיךְ: העמדה קלה בה"א למנוע הבלעת העי"ן החטופה וכן הדבר גם בהמשך

כו ט וְהָיָה-קָדֶשׁ: געיה ביו"ד הראשונה

⁶ ככלל, שיש לו חריגים, מטרת החטף באותיות שאינן גרוניות היא להורות על קריאה בשווא נע - וכך יש לנהוג, ולא לחטף עצמו.

⁷ יש חומשים (בניהם תנ"ך קורן) שהחליטו שאין כאן מלעיל מוחלט, ולכן הוסיפו מרכא בהברה האחרונה. אבל במדויקים שלנו הוא מלעיל ללא מרכא בסוף.

כז י לא יחליפנו: ברביע ולא בזקף. והיה-הוא ותמורתו: העמדה קלה בה"א הראשונה בגלל הגעיה שם, יש להקפיד לבטא את השורק בתחילת התיבה השנייה שלא ייבלע בתוך סוף התיבה הקודמת, נכון הדבר גם בהמשך בפס' לג

כז טו והיה לו: טעם נסוג אחור לה"א הראשונה

כז טז עליית חמישי

כז כב עליית ששי

כז כו אשר-יבקר: תיבת אשר מוקפת לא בקדמא

כז כח אף-כל-חרם: אף במקף לא במונח

כז כט עליית שביעי

יחרם: היר"ד בקמץ גדול והח"ת בחטף קמץ

כז ל וכל-מעשר: יש להקפיד לבטא את העי"ן על אף שהיא בשווא נח, שלא יישמע 'מאסר' וכיו"ב

כז לב מפטיר

כז לג לרע: הלמ"ד בקמץ

הפטרות בחוקותי

יז ב כזפר: הכ"ף השנייה דגושה אחרי שוא נח. על גבעות הגבהות: טעם טפחא בתיבת על

יז ד ושמתה: הטי"ת בשווא נח על אף הקושי. והעבדתיה: העמדה קלה בה"א למנוע הבלעת העי"ן החטופה והדל"ת בשוא נח

יז ו כייבוא טוב: טעם נסוג אחור ליר"ד

יז ז מבטחו: הטי"ת בפתח

יז ח ועל-יובל: הבי"ת פתוחה. שרשיו: השי"ן הראשונה בקמץ רחב. כייבא חם: טעם נסוג אחור ליר"ד

יז יא דגר: הגימ"ל בפתח. עשה: טעם נסוג אחור לעי"ן

ראשון של במדבר:

א ה שני במנחת שבת

א ז ליהודיה: הלמ"ד בחירק מלא, אין לבטא שווא תחת היר"ד שהיא אינה מנוקדת כלל

א ח ליששכר: יש לקרא 'לישכר'

א טז שלישי במנחת שבת

א יח ויתלדו: געיה ביר"ד והלמ"ד בשווא נח ללא דגש

שיבה לכצרון הרב בצלאל אריאל נר"ו.

בגליון בהר פב הובאו מדברי הרב בצלאל, כאן מובאים דבריו ברציפות על בהר.

על פסוק סג ושבתם איש אל-אחוזתו: בשלושה ראשי סדרים מובטחים אנו לשוב לנחלת אבותינו. בירמיה בראש סדר ז והיה אתרלי נחשי אותם אשוב ורחמתים והשבתים איש לנחלתו ואיש לארצו: ושם גם בראש סדר כה ואתן לכם רחמים ורחם אתכם והשיב אתכם אל-ארמתכם: ובישעיה בראש סדר ו ולקחום עמיהם והביאום אל-מקומם והתנחלום בית-ישראל

על אדמת ה' לעבדים ולשפחות והיו שבים לשביהם ורדו בנגשיהם: ראשי הסדרים בעזרא, הם פסוקים המתארים שלבי בנינים בתהליך שיבת ציון: יסוד בניית המקדש, העמדת משמרות כהונה ולויה, ההצלחה לבנות מתחית החומה, ועוד. מפתח סדרי ההגן ערכים בראשי הסדרים: הפסוק האוסר הונאה במסחר נקבע כראש סדר. זוהי קביעה מיוחדת ביותר, אחת מתוך שתיים בכל חומשי התורה, בהן ראש הסדר הוא בפסוקים הראשונים של הפרשה אך לא בפתיחתה. [השני הוא שמות טו] שני מקרים אלו, מתוך מאה חמישים וארבעה ראשי הסדרים, הם היוצא מהכלל המלמד על הכלל כולו, על המגמה החינוכית של החלוקה לסדרים. הנושאים בהם עוסקת כאן התורה הם שמיטה ויובל. שמיטה חלה אחת לשבע שנים, יובל הוא שנת החמישים והם משמעותיים לבעלי הקרקעות, אך דיני מסחר חלים בכל יום ויום והם נוגעים לכל אחד ואחד [ראה גם רש"י ויקרא טו:ג]. זאת ועוד, מהות דיני שמיטה ויובל היא שלא להיות משועבד לרווח ממון, זו בדיוק הנקודה הפנימית שבעטיה אדם עלול להונות במקרה וממכרו. וכך גם ראש הסדר הבא, ראש סדר כא, נקבע בפסוק המחייב לסייע כלכלית והאוסר לנצל סיוע זה לצבירת ממון אישי [איסור ריבית]. המש מצוות העוסקות בעקרונות צבירת הממון, על בסיס התפיסה שכל ישראל אחים נבחרו לחיות בראשי סדרים. ראש סדר יז בשמות פותח בחובת הלואאה, ובאיסור לנצל את מצוקת אחי היהודי לעשיית רווח כלכלי. אלו הם איסורי נגישה ונשך בהלואאה: אם כסף תלווה את עמי את העני עמך לא תהיה לו כנשה לא תשימון עליו נשך. ראש סדר כ בויקרא פותח באיסור להרוויח כספים תוך ניצול חוסר הידע של השני: וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל תוננו איש את אחיו. ראש סדר כא בויקרא חוזר על המצווה לסייע כלכלית לנחלש, והאיסור לנצל את מצוקתו לעשיית רווחים: וכי ימון אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו. ראש סדר יג בדברים פותח בחובת הלואאה לאביון למרות החשש שהוא לא יחזיר לפני השמיטה: לא תאמץ את לבבך ולא תקפץ את ירך מאחריך האביון. ראש סדר כ בדברים עוסק במצוות שכחה: ושכחת עמר כשדה לא תשוב לקחתו לגר ליתום ולא למנה יהיה למצון יברכה ה' אלהיך בכל מעשה ידך. הפסוק שנקבע כראש סדר כג הוא המקור בתורה למעלת הצדקה הגבוהה ביותר. על מצוות הצדקה כותב הרמב"ם: תיבין אנו להזהר במצוות צדקה יותר מכל מצוות עשה. שהצדקה סימן לצדיק ורע אברהם אבינו ... שמונה מצוות יש בצדקה זו למעלה מזו. מעלה גדולה שאין למעלה ממנה זה הפחיתו כי ישראל שפק ונותן לו מתנה או הלואה או עושה עמו שתפוט או ממציא לו מלאכה כדי לחזק את ידו עד שלא יצטרך לבריות לשאל. ועל זה נאמר והחזקת בו גר ותושב והי עמך כלומר, החזק בו עד שלא יפל ויצטרך.

טעות החלוקה הורה לפרקים: פסוק כב סומן בחלוקה לפרקים כהתחלת פרק. שני הפסוקים האחרונים של הפרשה הוצמדו לפתיחת פרשת בחוקותי. גם כאן מתעלמת חלוקת הפרקים מהפרשיות הפתוחות והסתומות המחלקות את דברי התורה לפי עניין ותוכן. הרהבתי בנושא בסדרת כי תשא בעניין תיאור חטא העגל בתורה. רש"י, שלא הכיר את החלוקה הורה לפרקים שנערכה עשרות שנים לאחר פטירתו, מסביר בפסוק כב את הקשר של שני פסוקים אלו לפרשת יהודי שנמכרו לעבדות לגוי עובד עבודה זרה, שלא יאמר 'הואיל ורבי מגלה עריות, אף אני כמותו'; 'הואיל ורבי עובד עבודה זרה, אף אני כמותו'; 'הואיל ורבי מחלל שבת, אף אני כמותו'; לכך נאמרו מקראות הללו.

מפתח סדרי ההגן ראשי הסדרים הם פסוקי יסוד במחשבת ישראל. את התפילה שבסיום וירוי המעשרות (דברים כא:טו) מסביר רש"י שם על בסיס ראש הסדר כאן: השקפה ממעון קדשך. עשינו מה שגזרת עלינו, עשה אתה מה שעליך לעשות, שאמרת 'אם בחקתי תלכו וגו' ונתתי גשמיכם בעתם'. הפטרת הסדר: סדר כב עוסק באפשרות הבחירה בין טוב לרע. 'אם בחקתי תלכו' לעומת 'ואם לא תשמעו לי'. הפטרת הסדר היא מתוכחת הנביא ישעיה (אי:ט) 'אם תאבו ושמתם טוב הארץ תאכלו: ואם תמאנו ומריתם וגו' המסר הזה והקשר התוכני בין הסדר והפטרת ברור. שני צמד פסוקים אלו מופיעים בסמיכות גם בגמרא כמסכת קירושין (דף סא:א) במהלך שרשרת הוכחות לשיטת רבי מאיר בנושא תנאי כפול. המעיין שם יראה שמסדר הגמרא סידר בכוונה את שני צמדי פסוקים אלו בזה אחר זה, כיוון שהמסר משני תנאים כפולים אלו אחד הוא. אפשר לצרף לכאן גם את ראש סדר טו בתהלים, שהוא הפסוק האחרון במזמור קד שלנו: בעבור ישמרו חקיו ותורתיו ינצרו הללו:

לפסוק מ וזכרתי את בריתי יעקוב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אפרו - ברית ה' עם האבות מובאת כראש סדר כז במלכים ויחז' ה' אתם וירחמם ויפן אליהם למען בריתו את אברהם יצחק ויעקב ולא אבה השחיתם ולא השליכם מעל פניו עד עתה: ברית עולם שלעתיד לבוא מופיעה בשני ראשי סדרים בירמיה. בסדר יח: כי זאת הברית אשר אכרת את בית ישראל אחרי הימים ההם נאם ה' נתתי את תורתך בקרבם ועל לבם אכתובה והייתי להם לאלהים והמה יהיו לי לעם: ובסדר כט: ציון ישאלו ה' הנה פניהם באו ונלוו אליה' ברית עולם לא תשכח: ובראש סדר ט ביהזקאל וזכרתי אני את בריתי אותך בימי נעורך והקמותי לך ברית עולם:

לפסוק מג ואף גם זאת בריתם בארץ אביהם ניתן לצרף את ראש סדר טו בירמיה המלמד כיצד להתנהג בגלות ודרשו את שלום העיר אשר הגלית אתכם שפה ותחפלו בצרה אליה' כי בשלומה יהיה לכם שלום: על פי הדין שבמסוק ט ואם בהמה אשר יקריבו מנחה קרבן לה' כל אשר יתן מנחה לה' יהיה קדוש: נהגו אנשי בית שמש בעגלה שנשא את ארון ה' השב משרה מלישתים ובפרות שנשא את העגלה. והעגלה נאז אל שדה יהושע בית השמש ותעמד שם ושם אבן גדולה ויכעו את צי העגלה ואת הפרות העלו עלה לה: פסוק זה נקבע כראש סדר ד בשמואל.

וכן מסר ה' ב:י ויכעו שוי מלשתים בקעו עצי העגלה והעלו רצה להמר שצו להעלות את הפרות כי כל זה דאי לא עשו אנשי בית שמש מעצמם בלי רצה הסתנים שהיו העגלה והפרות שלהם.

א"ה. דברי הרב מלבי"ם כאן נראים לי תמוהים למדי. במקרא שם. וישרנה הפרות בדרך על דרך בית שמש במסלה אחת ה' ויגועו ולא סרו ימין ושמואל וסרני פלשתים הלכים אחריהם

עד גבול בית שמש: בהבנה הפשוטה הפלישתים רצו לדעת שהארון הגיע ליהודים, אע"פ שלא כיוונו את הפרות. כשראו שהעגלה והפרות הגיעו ליעדם הם נסתלקו משם. לא עלה על דעתם לבקש את הפרות או את העגלה מאנשי בית-שמש. ואנשי בית שמש לא נצרכו לשום רשות לפרק את העגלה ולהקריב את הפרות. יש כאן חידוש שהקריבו עולה פרות נקבות. יתכן שבבמה אין הגבלות של כהונה, ועוד דינים. או שהיתה הוראת שעה.

כל דיני הערכין, הנחלות ושדות האחוזה מתבססים על דברי ה' בפי הנביא ירמיה שנקבעו לראש סדר טו שם אֲנִי עֲשִׂיתִי אֶת-הָאָרֶץ אֶת-הָאָדָם וְאֶת-הַבְּהֵמָה אֲשׁוּר עַל-פְּנֵי הָאָרֶץ בְּחַלְי הַגְּדֹל וּבְזָרוּעֵי הַנְּטוּיָה וּנְחֹתֶיהָ לְאִשֶׁר יִשָּׂר בְּעֵינָי: ע"כ מדברי הרב בצלאל אריאל נר"ו.

בן לאשרי. וְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי לֵאמֹר. יש לפרש על פי מה שכתבו המפרשים (קדושת לוי אבות פ"א מ"א) לפרש המשנה 'משה קיבל תורה מסיני', ד'משה קיבל תורה, הוא לשון תמייה, דאיך משה רבינו ע"ה העניו מכל האדם היה יכול לקבל התורה, ומדוע לא אמר כמו שאמר בגאולת ישראל 'מי אנכי שאקבל תורה, תן אותה ע"י אהרן. על זה תירץ 'מסיני, כיון שראה שהקב"ה מאס בהרים הגבוהים תבור וקרמל, ובחר דוקא בסיני הנמוך מהם, על כן הבין דלפי שהוא באמת השפל מכל בני ישראל, לכן לו יאתה לקבל תורתנו הקדושה. וזהו שאמר גם כן כאן 'ידבר ה' אל משה', ואיך לא נתפעל מזה שאינו מדבר עם שום איש זולתו, על זה אמר 'בהר סיני לאמר', שהקב"ה בחר לאמירת עשרת הדברות בהר סיני, על כן גם בו בחר להיותו שפל מכל.

ר' חיים קופל נר"ו.

בין אדם למקום

- 1) התורה אומרת שבשנות היובל חוזרות כל השדות לבעליהם הראשונים. וקדשתם את שנת החמישים שנה וקראתם דרוֹר בארץ לכל ישביה... ושבתם איש אל אחוזתו".
- 2) לכאורה, מאחורי ההנחיה, עומד טעם חברתי-סוציאלי שנועד למנוע היווצרות מעמדות של עשירים ועניים. לכן הכל חוזר לחלוקה הראשונית השוויונית. כך כל חמישים שנה (יובל), מסדרים את הקרקעות "ומאזנים" את המערכת.
- 2) אבל נראה שאין זו הסיבה המרכזית וכפי שנובאר בהמשך.
- הגמרא אומרת שהיובל נוהג (והשדות חוזרות לבעליהם), רק כשכל ישראל עליה. אבל ישנו תנאי נוסף והוא שכל שבט יִמָּצָא על מקומו הראשוני, שנאמר: "וְקָרְאֶתְסָ דְרוֹר בְּאֶרֶץ לְכָל יִשְׁבֵיהָ" בזמן שיושביה כתיקונן: נפתלי "במרומי שדה", בצפון. זבולון "לחוף ימים", וכו', ולא בזמן שהן מעורבין (אע"פ שכל שבט יקבל אותו שטח קרקע) (ערכין ל"ב).
- לכאורה, מה זה משנה, ומה החשיבות, שכל שבט יחזור דווקא למקומו המקורי, ולא יתפטר על קבלת שטח אף גדול יותר, באזור אחר.
- 3) מסביר רש"י הירש במקום: הפסוק אומר "וקראתם דרוֹר בארץ לכל יִשְׁבֵיהָ. "דרור" מלשון "דר"⁸, ומשמעות הקריאה היא, שהאדם יגיע למצב טבעי ביותר, זך ביותר, אופטימלי מבחינתו, כך שיוכל למצות את עצמו. הן מבחינה כלכלית, והן מבחינה רוחנית. וכמו "ציפור דרוֹר" שהיא ציפור הַדְּרָה בְּמִקוּמָהּ ומקוננת בבית, כשם שהיא דרה ומקוננת בשדה, ואין היא משנה ממנהגה, גם בהיותה בחברת האדם, כך "דרור" האמור אצלנו: האדם והרכוש נמשכים על פי השתייכותם המקורית: האדם נמשך אל משפחתו, והנכסים נמשכים על פי זהות

⁸ א"ה. עלינו על מוקש! 'דר' בארמית במקום גר בעברית. המדברים על 'דירה' של כך וכך חדרים, אינם מרגישים שהם דוברים מלה ארמית! כפי שנראה בהמשך זה לא הפריע לחז"ל לדרוש 'צפור דרוֹר' – הדרה בבית כבשדה!

הבעלים המקורית. חזרת כל שבט למקומו הראשוני, מאפשרת לו ליצור ולהתעלות באופן אופטימלי. לכן ציוותה התורה על כך. (4 את הרעיון ניתן למצוא גם אצל הרב חרל"פ זצ"ל בספרו "מי מרום". הרב שואל על הפסוק בתחילת פרשת ויצא: "ויפגע במקום.. ויקח מאבני המקום.. וישכב במקום ההוא (בראשית כח, יא). שלוש פעמים מוזכרת המילה "מקום", ולא מוזכר שמו המפורש של המקום "בית אל" כפי שמצוין בהמשך. הרב מסביר שאינן משמעות לשם המקום. "המקום" פרושו "מקומו הראוי" של יעקב, ואומר: "כל דבר מתברך ממקומו המיוחד לו. ואין הברכה מצויה אלא כשהוא על מקומו. מקום המיועד לו, שם יוכל לממש את גדולתו".

(5 גם ארץ ישראל היא "המקום" של עם ישראל, וכשעם ישראל גלה מארצו, הארץ הייתה שוממה. כך כתב הרמב"ן לאחר שביקר בארץ לפני 900 שנה. נכח [להבדיל אלף הבדלות!] גם כתב הסופר "מרק טוויץ", שביקר בארץ לפני 180 שנה, בספרו "מסע התענוגות לארץ הקודש": "כל מקום שפניתי היה עזוב, ירושלים שוממה, חברון בחורבנה, לא הצליחו להפריח את השממה".

וכבר נתבאר הנביא יחזקאל ואמר: "ואתם הרי ישראל, ענפכם⁹ תתנו, ופריכם תשא, לעמי ישראל". (לו-ה). ואכן כשחזר עם ישראל לארצו, נראה בעליל איך הופרחה השממה החקלאית והרוחנית.

הרב גור-אריה צור. ועשת את-התבואה לשלש השנים. יש ליתן טעם למי יתכוון באמרו ועשת. אם כוונתו לתלות השפע במצוה, הוא הקב"ה, מדוע לא יאמר במקום ועשת ועשיתי. וכגון: ועשיתי את התבואה לשלש השנים. ואם כוונתו לברכה עצמה, מדוע לא יאמר ועשתה. כגון וצויתי את-ברכתי וגו' ועשתה הברכה את-התבואה לשלש השנים.

ואם כוונתו לארץ המצמיחה, גם לכאורה היה ראוי לומר ועשתה את התבואה ולא ועשת. ואם כוונתו לאומרים מה נאכל, היה ראוי לומר ועשיתם את התבואה לשלש השנים.

ועל כל הנ"ל יש לומר שבהיות מצות השמיטה והיובל מבחן האמונה, ימנע מצוה השפע כל חשש ספק מקטני אמנה שבדור, שמא ירחיקו הטובה ממטיבה, ויאמרו על תבואת שלש השנים שהיא מכח הברכה, או מכח הארץ, או מכח האדם, ולא מכח הבורא.

לכן אמר ועשת. שהיא הוראה של כולם גם יחד. ועשיתי, ועשתה, ועשיתם. ומה שלא אמר ועשיתי את התבואה, כדי להכיר טובה למכירים בטובתו. הם גברי כח עשי דברו (תהלים קג, ב) המפקירים שדותיהם ומאמינים בחי העולמים שישפיע עליהם ברכת השנים.

ובאמרו ועשת, יתכוון למצוה ולמצוה כאחד. וכן יודיע בזה צדקת הארץ הנאמנה לצויו, ובזה תתקן אשר פגמה בהמרותה פי אדונה בימי חלדה הראשונים, עת הוציאה עץ עושה פרי ולא עץ פרי כפי שצויתה. ועתה יודע לעין כל כי תקנה חטאה והיא כבראשונה.

ואשר על כן נאמר ושבתה הארץ שבת לה! שהוא גם מלשון תשובה. שבה שבתה הארץ את שבותה כעין מה שנאמר ושב ה' אליה את שבותה ורחמה (דברים ל, ג). שחזרה בתשובה והיא נאמנה כבתחילה.

ולכן אמר הקב"ה בלשון שמשמעת לשלשה אפנים לברכת שלש השנים.

⁹ שימו לב! ענפכם הפ"א דגושה כמו דרככם.

א. ועֲשֵׂת הַקִּבָּה,

ב. ועֲשֵׂת בְּרַכַּת הָאָרֶץ,

ג. ועֲשֵׂת הָאָדָם.

והם שלש שנים יתרות על השש שלפני השמיטה והיובל, ויחד הן תשע. וזה שאמר וְעֲשֵׂת, שהוא לשון תשע.

ועל דרך הצח ייאמר: ר"ת ערב שביעית תשבת. להראות גודל הנס. שלא רק ועשת את התבואה לשלש השנים, אלא גם לשלש השנים והותר. שנכלל בהם גם ערב שביעית.

ועוד על דרך הצח: וְעֲשֵׂת לשון חוזק, כמו עֲשֵׂת הברזל.

וכן מובא במשנה נכלים פרק יא משנה ג' הַעוֹשֶׂה כְּלִים מִן הָעֵשֶׂת טְהוֹרִין. וכדפירש ר"ע מברטנורה הַעֲשֵׂת. חֲתִיכָה שֶׁל בְּרִזָּל כְּשֶׁמוֹצִיָאִים אוֹתוֹ מִן הַמְּחָצֵב וְהַעִיר עַל כֵּךְ תוּי"ט בשם הרמב"ם שהוא מְלִשׁוֹן בְּרִזָּל עֲשׂוֹת (יחזקאל כז, יט), וכדפירש המלבי"ם שם בביאור המלות: חתיכות ברזל, או ברזל זך כמו עֲשֵׂת שֵׁן (שיר השירים ה, יד) וכמובא במסכת יומא [לד:] תניא א"ר יהודה עששיות של ברזל היו מחמין מערב יום הכפורים ומטילין לתוך צונן כדי שתפיג צינתו, ופירש רש"י שם חתיכות עבות (של ברזל) כמו עֲשֵׂת שֵׁן.

כן כאן, וְעֲשֵׂת – יעשה את השביעית עֲשֵׂת האמונה. חיזוק האמונה.

ועוד י"ל וְעֲשֵׂת מלשון תפנה אל תפילתה. תשע אל שוועתה. וכאומר וְעֲשֵׂת היינו וְתִשַׁע אל שוועתה של כנסת ישראל להרבות את הברכה.

ועל דרך הרמוז ירמוז הכתוב שהברכה תהיה בבחינת מוסיף והולך. ולכן כתב וְעֲשֵׂת ולא ותעש. כי וְעֲשֵׂת בגימ' הם מספרים עולים. ו'6, ע'70, ש'300, ת'400.

לומר לך וְעֲשֵׂת את התבואה בדרך של מוסיף והולך.

ועל דרך הסוד, מובא בזה"ק (ויקרא דף ק"י עמ' ב') וְעֲשֵׂת, וְעֲשֵׂתָהּ מִבְּעֵי לֵיה, מֵאֵי וְעֲשֵׂת. אֵלָא לֹא־פָקָא ה', דְּאִית לָהּ שְׁמִטָּה וְנִיחָא, וְלֹא עֲבִיד עֲבִידָתָא. כְּתִיב (שמות טז) רָאוּ כִּי י' וְגו' נָתַן לָכֶם בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי לֶחֶם יּוֹמִים וְגו', כְּגוֹוָנָא דָא וְצוּיָתִי אֵת בְּרַכְתִּי לָכֶם בְּשָׁנָה הַשְּׁשִׁית וְגו'.

ותרגומו: מדוע כתב וְעֲשֵׂת, ועשתה היה לו לכתוב. אֵלָא לְהוֹצִיא ה', שֵׁישׁ לָהּ שְׁמִטָּה וּמְנוּחָה וְלֹא עוֹשֶׂה מְעֵשָׂה.

וכבר תמה על כך מוהר"ח"ו בהגהותיו שדברי הזהר אינם מובנים, שהרי אין הבדל בין וְעֲשֵׂת לועשתה ששתיהן לשון נקבה, והכתוב מעיד וְעֲשֵׂת, שאע"פ שהיא לשון נקבה כן עושה את התבואה לשלש השנים. ומה הוא שכתב הזהר הק' שְׁמִטָּה וְנִיחָא, וְלֹא עֲבִיד עֲבִידָתָא.

ועוד תמה, שברוך הוא מלשון ספירת היסוד והוא דוכרא שהוא לשון זכר, והוא כנגד וְצוּיָתִי אֵת בְּרַכְתִּי, והברכה תבוא רק בהצטרף אֵתה יחד ספירת המלכות שהיא נוקבא, ומדוע אם כן לא תכתב לשון נקבה ועשתה.

ולעומקו של מקרא יש לומר מה שכתב הזה"ק שְׁמִטָּה וְנִיחָא, וְלֹא עֲבִיד עֲבִידָתָא, לא מצד לשון נקבה נגעו בה, אלא מצד האות ה' לבדה נגעו בה. ולשון נופל על לשון יש כאן. שהאות ה' [א"ה. בסוף המלה בלי מפיק] היא הברה נשמטת ונחה ואינה נשמעת. ולכן לא אמר קרא ועשתה אלא וְעֲשֵׂת וְאע"פ ששתיהן לשון נקבה, כדי שיוורה הדבר על שְׁמִטָּה ממש שיש בה עשייה לשלש השנים, וְנִיחָא ממש שיש בה עשייה לשלש השנים.

ואמנם כן, הברכה שהיא מן היסוד שהוא דוכרא בלשון וצויתי את ברכתי תצא אל הפעל יחד עם ספירת המלכות שהיא נוקבא בלשון וְעָשָׂת, בברכה כפולה ומכופלת בשנת שְׁמִטָה וְנִיחָא דְעֵבִיד עֵבִידָתָא לשלש השנים.

ולעומקו של מקרא, יש לומר שלכן הביא הזה"ק את הפס' של המן לסיוע. ראו פי יי' וגו' נִתַּן לָכֶם בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי לֶחֶם יּוֹמִים וְגו', כְּגוֹנוֹא דָא וְצוֹיְתִי אֶת בְּרַכְתִּי לָכֶם בְּשָׁנָה הַשְּׁשִׁית' וגו'.

ומה שנאמר במן הַשְּׁשִׁי וכן מה שנאמר בשמיטה הַשְּׁשִׁית' הן הם יורו על צירוף מלכות ויסוד הז', שהם יסוד ומלכות למפרע. הַשְּׁשִׁי הַשְּׁשִׁית'.

וזאת כוונת הזהר הק', מדוע נאמר וְעָשָׂת ולא ועשתה, כי הה"א נחה ונשמטת, ואין בה מעשה, ואילו השמיטה עצמה אע"פ שהיא נחה ונשמטת יש בה מעשה הברכה לשלש השנים. ועל דרך הרמז, כן נרמז הדבר במילה וְעָשָׂת. עָשָׂת בגימטרי' קטנה היא 5 שהיא האות ה'. לכן ו' עָשָׂת ירמוז ל-ו'ה'. כשתי אותיות האחרונות של שם ה'. והם יסוד מלכות, כי ו' יורה על יסוד וה' תורה על מלכות. ויחד יצטרפו למעשה שפע הברכה כהגהות מוהר"ח וְהאר"י ז"ל.

כה כד דפי בר-אילן בהר פב

פרשת הגאולה

ד"ר **ארי גייגר** מלמד במחלקה להיסטוריה כללית באוניברסיטת בר-אילן ובמכללות 'אורות ישראל' ו'שאנן'. במסורת היהודית, ובעקבותיה גם בתפיסה של היהודים המאמינים, המושג "גאולה" שייך למרחב של ההיסטוריה הלאומית, ובאופן מיוחד להיסטוריה של עם ישראל. "גאולה" היא תהליך שבו בורא עולם, שהוא גם האל המיוחד של עם ישראל, מתערב בדרך כלשהי במהלך ההיסטוריה על מנת להושיע את עמו מצרה, ולעיתים אף להעלות אותו משאול תחתיות לרום המעלה, ולשנות את מצבו במידה ניכרת (מכל מיני בחינות: מדינית, כלכלית, רוחנית ועוד). אם נחפש במרשתת את המושג "גאולה" נמצא, שהאירועים ההיסטוריים שקיבלו את התואר הזה הם בעיקר 'גאולת מצרים', התהליך המכונה 'הגאולה העתידה' (סופה של גלות בית שני), ובמידה פחותה גם הגאולה מגלות בבל בראשית ימי הבית השני.

אולם, אם נתור אחר המופעים של השורש ג.א.ל. בתנ"ך נגלה תמונה שונה במידה ניכרת. אמנם בספרי הנביאים המושג 'גאולה' נקשר תמיד עם גאולת ישראל, אך בתורה המושג הזה נזכר בהקשר הלאומי רק בשני מקומות.¹⁰ בכל המקומות האחרים ההקשרים הם שונים. לעיתים הם מעולם הדומם (גאולת בית או שדה; פדיון של דבר מקודש – מעשר או הקדש), וכאשר הם מעולמם של בני האדם הם תמיד קשורים לחיים של האדם הפרטי: ישועה או הצלה של אדם ('הַמְלִאךָ הַגָּאֵל אֶתִּי מִכָּל רָע' (בראשית מח, טו)), גאולת דם של אדם שנרצח או שחרור של עבד מעבדותו.

מתוך 35 המופעים של השורש ג.א.ל. בתורה, 22 כתובים בפרשתנו ובפרשת "בחוקות". רובם כתובים בהקשר של מכירת שדות ובתים, ובדומה לכך מכירה של אדם מישראל לעבד, והשאר קשורים בפעולת הפדיון של דברים מקודשים. נראה שאם יש פרשות בתורה שניתן לכנות אותן 'פרשות הגאולה', מדובר בשתי הפרשות האלה. בדברים הבאים נעמוד על המשמעויות של המושג "גאולה" בהקשרים השונים שלו בתורה, המעידות על כך שקיים ביניהן מכנה משותף. משם נעבור לגאולה הלאומית, ונבין מדוע המושג הזה מופיע גם כתיאור של אותם אירועים מתולדות עם ישראל.

העניין הראשון בפרשה שבו מוזכרת גאולה הוא שנת היובל: "וּבְכֹל אֶרֶץ אֲחֻזְתְּכֶם גָּאֻלָּה תִּתְּנוּ לְאֶרֶץ". את שנת היובל ניתן לכנות בשם 'שנת תשובה' או אולי 'שנת שיבה'.

המאפיין הבולט ביותר של שנת היובל הוא השיבה, החזרה של דברים למקומם הראשון, לסביבה שאליה הם שייכים: העבדים שבים למשפחותיהם, הבתים והשדות – לבעליהם המקוריים, או ליתר דיוק – למשפחות שהחזיקו בהם כנחלה מקדמת דנא.¹¹ שנת היובל

¹⁰ הכוונה, כמובן, לגאולת מצרים (שמ' ו:ו; טו:ג).

¹¹ ראו וי' כה:י, יג, כז-כח, מא; כז:כד. **א"ה**. מִקְרָמֶת דִּנְחָה (שורא ה, יא) ביטוי מקראי בכתוב דנה כה"א, אבל בתלמוד כשימוש באל"ף דנא (בבלי תענית יב א).

יוצרת חיבור מחודש בין האדם לנחלתו ולמשפחתו במקרים שבהם החיבור הזה נותק עקב מצוקה כלכלית: כאשר הנחלה נלקחה ממנו במסגרת מכירה של בית או של שדה (=ניתוק בהיבט הקנייני), או כאשר הוא זה שעזב את הנחלה כיוון שנמכר לעבד (=ניתוק פיזי). אם העבד לא ישתחרר מהכבילות לבית אדונו הוא לא יוכל לשוב לנחלתו (וגם לא למשפחתו המורחבת), וכן, אם השדה יישאר בחזקת מי שקנה אותו, הוא לא ישוב לבעליו משכבר הימים. מכאן ש'גאולה' היא הסרת החסמים, התרת הכבלים שמונעים את החיבור המחודש שבין האדם לנחלתו, באחת משתי הדרכים: פדיון של הנחלה או של העבד לפני שנת היובל, או יציאה שלהם בחינם מידי זה שקנה אותם, אם הגיעה שנת היובל והם עדיין לא נפדו.¹²

מקרה נוסף שבו אדם מתנתק מנחלתו מתרחש כאשר הוא מת. במצב רגיל אין מדובר בניתוק מוחלט, שכן בניו של אותו אדם, שנתפסים כממשיכיו וכנציגיו בעולם לאחר מותו, ממשיכים את הקשר שלו עם הנחלה. אם קרה שאדם מסוים מת בלא בנים – לכאורה נחרץ גורלו של הקשר הזה להתנתק לעד. כאן מגיע הפתרון של הייבום, שמטרתו להמשיך את הקשר באופן מלאכותי, כאשר הבן שיוולד מנישואי האלמנה עם אחיו של המת "יקום על שם אָחיו הַמֵּת (דברים כה, ו)". כלומר, ייכנס תחתיו כאילו היה בנו הביולוגי. לפי דברינו, אין זה מקרה שבסיפור שבמגילת רות מעשה הייבום של רות נקרא בשם "גאולה".¹³

כאמור, גם פעולת הפדיון של נכס או של חפץ שהוקדש לבית המקדש נקראת 'גאולה'. הסיבה ברורה: גם פעולת הפדיון משיבה את הדבר שהוקדש אל מקומו הראשון. השדה או הבית שבים בהיבט הקנייני לבעליהם, והבהמה (הטמאה) או החפץ שבים בהיבט הפיזי לנחלתם, ובהיבט הקנייני לאדם שהקדיש אותם.

מהי 'גאולת דם' ומדוע היא נקראת "גאולה"? ומה פשר החיבור המפתיע הזה בין 'דם' ל'גאולה'?

לעיתים, כאשר התורה מדברת על רצח, היא משתמשת בתיאור הציורי של דמו של הנרצח היוצא מגופו ונספג באדמה. כך במקרה של הבל, וכך גם בפרשת ערי מקלט.¹⁴ על פי זה, ייתכן שכאשר גואל הדם נוקם ברוצח ובכך מתקן את מעשה הרצח, כביכול הוא "מחזיר" את הדם שנשפך ארצה אל תוך גופו של הנרצח.

מכאן נעבור לגאולה הלאומית. אם הפירוש של "גאולה" הוא חזרה של דבר למצבו הראשון, מהי המשמעות של המושג הזה בהקשר הלאומי?

גם בחיי עם יש מצבים שבהם הוא מתנתק מנחלתו, באותן דרכים שבהן עלול הדבר לקרות לאדם הפרטי: בהיבט הפיזי, כאשר הוא נאלץ לגלות מאדמתו (כמו עבד שנוקד מביטו לבית אדונו), או בהיבט הקנייני של הריבונות על ארצו – אם העם נשאר על אדמתו אך מאבד את עצמאותו ונשלט על ידי עם אחר.

זו הסיבה לכך שתהליך הגאולה קשור בטבורו לשיבה לארץ ישראל. לאחר שמשפחת יעקב גלתה מארצה וירדה למצרים, היא שהתה שם תקופה ארוכה ולא מיהרה לשוב הביתה. בשלב מסוים, כאשר התחילו המצרים לשעבד את עם ישראל, כבר נשללה ממנו האפשרות לעשות זאת. כעת, כדי לשוב לארץ הוא חייב להשתחרר מהשעבוד למצרים. ואכן, יציאת מצרים מוזכרת פעמים רבות בצמוד להבטחה על חזרת עם ישראל לארצו – החל מברית בין הבתרים דרך הצוואות של יעקב ויוסף לפני מותם, ועד להתגלות בסנה ולבשורת הגאולה שמשה מבשר לזקני ישראל. יציאת מצרים נתפסת בדרך כלל כאמצעי שיוביל למטרה העיקרית שהיא קבלת התורה, אולם ניתן לראות אותה גם כאמצעי שאפשר לעם ישראל לשוב לארץ ישראל, כמו עבד שמשתחרר ביובל כדי לשוב למשפחתו ולנחלתו.¹⁵

¹² התפיסה שלפיה יש לשמור על נחלת האבות בחזקת המשפחה היא זו שגרמה לנבות היזרעאלי לסרב לבקשתו של אחאב שימכור לו את כרמו (מלכים א כא).

¹³ קשה להתעלם מהעובדה שהשורש ג.א.ל. חוזר 22 פעמים בשלושה פרקים (בלבד!) במגילת רות – כמספר המופעים שלו בפרשות "בהר" – "בחוקות".

¹⁴ "וַיֵּאמֶר מִיָּה עֲשֵׂיתָ קוֹל דְּמֵי אָחִיךָ עֲעִקִים אֵלַי מִן הָאָדָמָה. וְעַתָּה אָרוּר אֲתָה מִן הָאָדָמָה אֲשֶׁר פָּצְתָה אֶת פִּיהָ לְקַחַת אֶת דְּמֵי אָחִיךָ מִיָּדִי" (בר' ד:י-יא); "וְלֵאמֹר לֹא יִכָּפֵר לְדָם אֲשֶׁר שָׁפַךְ בְּהָאָרֶץ כִּי אִם בְּדָם שֹׁפֵכוֹ" (במ' לה:ג).

¹⁵ על כך, ראו: יואל בן נון, **זכור ושמור, טבע והיסטוריה נפגשים בשבת ובלוח החגים**, אלון שבות תשע"ה, עמ' 141-128. כאן המקום להעיר, שגם בתקופה שבה ישב עם ישראל בארץ, אך איבד את עצמאותו עם הכיבוש הרומי, הוא חלם על 'גאולה'. הוא אמנם נשאר על אדמתו ולא היה צריך להיגאל, אך אדמתו נלקחה ממנו ואותה היה צריך לגאול מידי כובשיה.

עניין החזרה לארץ בולט גם בתיאורים של הגאולה העתידה בספרי נביאים אחרונים. לא בכדי נתפס המושג "גאולה" (בהקשרו הלאומי) כהיפוכה של הגלות. על פי דברי הנביאים, אין גאולה ללא שיבה, וגאולת ישראל תתרחש רק כאשר ישוב עם ישראל לאדמתו.¹⁶ כאשר בוחנים את קורות עם ישראל במאות השנים האחרונות לאור מושג הגאולה בעולמו של היחיד, ניתן לראות שתהליך הגאולה הלאומית כלל את שני התחומים שלגביהם מוזכרת גאולה בשנת היובל (או בשנים שעד היובל): שחרור של עבד מאדוניו, אך גם שחרור הנחלה מהקונה שרכש אותה. בגאולה הלאומית מדובר למעשה בשני רכיבים שלא התרחשו בבת אחת, אלא בשני שלבים: בשלב הראשון, כאשר זכו יהודים לאמנציפציה ולשוויון זכויות, הם השתחררו מהשעבוד לעמים אחרים. וכעת, משהותר להם לעזוב את בית האדון, התקיים השלב הראשון של גאולתם.¹⁷ הבעיה הייתה שלא רק גופו של עם ישראל היה משועבד, אלא גם נחלתו שהייתה נתונה בידי זרים. וכך, למרות שהוא היה יכול ללכת לדרכו, לעם ישראל לא הייתה נחלה שאליה יכול היה לשוב כקולקטיב שחי חיים עצמאיים. עדיין היה צורך שגם נחלת אבותיו תיגאל. רק עם קבלת ההיתר מהאומות לשוב לארץ ולהקים בה מדינה, ולאחר כיבושה מידי האומות שהתנגדו להיתר הזה, התממש גם השלב השני, והנחלה שבה לבעליה. ע"כ מדפי בר-אילן בהר פב

זרע שמשון. **אם פִּחְקְתִי תִלְכוּ**. במדרש (ויק"ר לה:א): הדא הוא דכתיב חֲשַׁבְתִּי דְרַכִּי וְאָשִׁיבָה רַגְלִי אֶל עֵדוּתִיךָ (תהלים קיט, נט), אמר דוד, רבש"ע בכל יום הייתי מחשב ואומר למקום פלוני ולבית דירה פלונית אני הולך, והיו רגלי מוליכות אותי לבתי כנסיות ולבתי מדרשות. וקשה דמדוע אכן דוד בעצמו לא רצה ללכת לבית המדרש עד שהוצרך שרגליו יוליכו אותו בעל כרחו. ועוד דמדקדוק לשון זאשיבה רגלי אל עדותיך, משמע שהרגלים לא רצו ללכת לבית המדרש, ודוד היה צריך להשיבם בעל כרחם לבית המדרש, ולא כדברי המדרש שרגלים הלכו בעצמם לבית המדרש. ויש לפרש עפ"י מה שאמרו (ברכות ד): 'תפילה לדוד וגו' שְׁמֵרָה נִפְשִׁי כִּי חָסִיד אֲנִי (תהלים פו, ב)', ולא חסיד אני, שכל מלכי מזרח ומערב יושבים אגודות אגודות בכבודם, ואני ידי מלוכלכות וכו'. ותמה בעיני יעקב, וכי דוד מבקש שכר מצוותיו בעוה"ז ואומר להקב"ה שישמרהו היות והוא חסיד. ותירץ, שהיות ודרך המלכים לפנק ולעדן את עצמם בכדי שלא יבואו לידי חולי של מרה שחורה מחמת דאגת וטרדת המלוכה, ודוד לא היה עושה כן, ולא הכניס את עצמו לדברים שמביאים עידון ותפנוקים, לכך היה מתפלל שהקב"ה ישמרהו שלא יבוא לידי חולי זה ע"י מלכותו, עכ"ד. ויש להוסיף על דבריו, שדוד אף היה מצווה לעשות עידונים לעצמו משום מצות 'וְנִשְׁמְרְתֶם מְאֹד לְנַפְשֵׁיכֶם (דברים ד, טו)', דבמקום דשכיח הזיקא אסור לסמוך על הנס, ולכך אכן דוד המלך בתחילת מחשבתו 'למקום פלוני אני הולך', והיינו שחישב ללכת לעדן ולהשיב את נפשו מעט כדי שלא יבוא לידי חולי מרה שחורה מחמת הדאגות והטרדות שמביאים חולי זה, ומצד שרצה לקיים מצות 'וְנִשְׁמְרְתֶם מְאֹד לְנַפְשֵׁיכֶם'. אלא שלאחר מכן חשב על הפסוק 'אִם שָׁמַעַתְּ וְגו' כָּל הַמַּחְלָה אֲשֶׁר שָׁמַעְתִּי בְּמַצְרַיִם לֹא אֲשִׁים עָלֶיךָ (שמות טו, טו)', ויש לתמוה בפסוק, היות שמדובר במי ששומר את המצוות, א"כ בודאי שהקב"ה לא ישים עליו מחלות, ומה צריך לומר זאת כהבטחה מיוחדת. ומכאן הבין דוד המלך שהפסוק מבטיח שמי שישמור את המצוות, אזי אף באופן שמצד הטבע ראוי לבוא עליו המחלה כמו אצל דוד, שמטבעיות התנהגותו ראוי הוא לחלות במרה שחורה, על כך מבטיח הכתוב ש'אם שמע תשמע למצוותי וגו' כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך'. ועוד שיש לו לסמוך על כך שהתורה מגנא ומצללא, וכל העוסק בתורה יסורין בדלין ממנו (ע' ברכות ה.). וזה כוונת המדרש שאמר דוד 'חשבת דרכי וכו' ואשיבה רגלי אל עדותיך', עשיתי תקנה למה שרגלי מבקשים לילך למקומות של עידון ושמחה ובכך להינצל מהחולי שראוי

¹⁶ החזרה לארץ אינה הגאולה עצמה אלא השלב הראשון של התהליך. כך עולה מתיאור הגאולה בדב' פרק ל' ובספרי הנביאים (ראו לדוגמה יח' לו:טז-לח).

¹⁷ יש לציין שהתהליך הזה נמשך זמן רב. בתחילה הוא התרחש במספר קטן של מדינות באירופה, ורק אחר כך התפשט בהדרגה למדינות אחרות. למעשה, התהליך הזה הסתיים רק בעשורים האחרונים, עם השחרור של יהודי חבר העמים מהמסטר הסובייטי.

לבוא עלי מחמת עול טרדת המלוכה, שבמקום ללכת למקומות אלו, זאשיבה רגלי אל עדותיך, היינו שהלכתי לתורה, וע"י בן לא יבואו עלי היסורים והחולי. ולכך אמר זאשיבה, ולא אמר זשבת'י, לרמוז שכל כך הכניס בטבעו הנאה ושמחה מהתורה, שהרגיש שקיבל מהתורה את אותם העידונים ושמחות שיכול היה לקבל מעניני חולין ועוה"ז, והרגיש כ"כ שמחה שהיה נראה לו שמתחילה היה חפץ ללכת למקום תורה, וזה נרמז בתיבת זאשיבה, והיינו שכבר מתחילה רצה רק בכך.

הוספה בשם הרב חיים גריינימן ז"ל. היה אאמו"ר זללה"ה אומר בשם גדול אחד (וראיתי שמובא זה בשם הגר"י בלאזר ז"ל), הרי הליכותיו של דוד היו בדברים נעלים ביותר לצבור או ליחיד אעפ"כ היה מניח הכל והולך לביהמ"ד, וכידוע כי כמה וכמה פעמים אנו רואים שכשהאדם הולך ללמוד הכל יבוא על מקומו אח"כ מאליו.

תן להכם ויחכם-עוד

אנא שלחו את הערותיכם!

הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com

הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליוננו מופיע שם):

<http://www.ladaat.info/gilyonot.aspx>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באוצר החכמה בפורום דקדוק ומסורה

<http://forum.otzar.org/forums/viewtopic.php?f=45&t=10317&p=272195#p272195>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באתר דרשו <http://www.dirshu.co.il/?p=140390>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באתר גליונות <https://gilyonot.jewishoffice.co.il>

אם אתה מתעניין

בהבטים הלשוניים של התורה

(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')

אתה מוזמן להרשם (בחנם)

לקבלת דוא"ל בגושים לשוניים

בכתובת: info@maanelashon.org

☺ בוא להחכים את עצמך ואת שאר המכותגים ☺